

ISSN: 1814-6961 (print)
ISSN: 2788-9718 (online)

Отан тарихы
Отечественная история
History of the Homeland

Үш айда бір рет шығатын ғылыми журнал
2025. № 28 (1)

РЕДАКЦИЯ

Бас редактор

Қабылдинов Зиябек Ермұханұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтының бас директоры (Қазақстан Республикасы, Алматы қ.)

Редакциялық алқа

Әбіл Еркін Аманжолұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор (Қазақстан Республикасы, Астана қ.)

Абдырахманов Толобек Әбілұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, Қырғыз Республикасы Ұлттық ғылым академиясының корреспондент-мүшесі (Қырғыз Республикасы, Бішкек)

Апендиев Тимур Әкімханұлы – PhD докторы, доцент, жетекші ғылыми қызметкер, Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты (Қазақстан Республикасы, Алматы қ.)

Горшенина Светлана Михайловна – PhD, тарих ғылымдарының кандидаты; CNRS Eur'Orbem, UMR 8224, CNRS/Sorbonne университетінің зерттеу бөлімінің директоры (Франция, Париж)

Исмағұлов Оразақ Исмағұлұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР Қазақстан Республикасы Ұлттық музейінің физикалық антропология зертханасының меңгерушісі (Қазақстан Республикасы, Астана қ.)

Шиндзю Като – PhD (археология бойынша), Нарадағы мәдени құндылықтардың ұлттық ғылыми-зерттеу институты (Жапония, Нара)

Бирсель Каракоч – Уппсала университетінің түркі тілдерінің профессоры (Швеция, Уппсала қ.)

Мионг Сун-ок – антропология ғылымдарының докторы, қауымдастырылған профессор (Корея, Сеул)

Қозыбаева Махаббат Маликовна – PhD доктор; Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің «Алаш» мәдениет және рухани даму институтының жетекші ғылыми қызметкері (Қазақстан Республикасы, Астана қаласы)

Моррисон Александр – PhD, NewCollege профессоры, Оксфорд (Ұлыбритания, Оксфорд)

Мотузаите-Матузевичюте Гидре – археология ғылымдарының докторы, профессор, Вильнюс университетінің «Биоархеология» ғылыми орталығының жетекшісі (Литва, Вильнюс)

Муминов Әшірбек Құрбанұлы – тарих ғылымдарының докторы, арабтанушы, профессор; ИКҰ (Орталық Азия) ұйымдастыру қызметінің бас директорының кеңесшісі (Түркия, Стамбул)

Нұрсан Әлімбаев – тарих ғылымдарының кандидаты, профессор, Ш.Ш.Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтының бас ғылыми қызметкері (Қазақстан Республикасы, Алматы қ.)

Отеева Гүлфира Елубайқызы – тарих ғылымдарының докторы, Ә. Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университетінің профессоры (Қазақстан Республикасы, Павлодар қ.)

Оутрам Алан – археология ғылымдарының докторы, Эксетер университетінің археология және тарих кафедрасының профессоры (Ұлыбритания, Эксетер)

Романова Екатерина Назаровна – Солтүстіктің байырғы халықтарының мәселелері және гуманитарлық зерттеулер институтының этнологиялық зерттеулер орталығының жетекшісі (АН СР(Ы) ХР) (Ресей Федерациясы, Якутск қ.)

Рюосуке Оно – Васеда университетінің тереңдетілген гуманитарлық зерттеулер орталығының доценті (Жапония, Токио)

Сәбитов Жақсылық Мұратұлы – Жошы Ұлысын зерттеу ғылыми институтының директоры, PhD доктор (Қазақстан Республикасы, Астана қаласы)

Томохико Уяма – PhD докторы, Хоккайдо университетінің славян және еуразиялық зерттеулер орталығының профессоры (Жапония, Саппоро)

Финке Питер – PhD докторы, Цюрих университетінің Макс Планк институтының профессоры (Швейцария, Цюрих)

Шотанова Ғалия Айтжанқызы – тарих ғылымдарының кандидаты, Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтының жетекші ғылыми қызметкері (Қазақстан Республикасы, Алматы қ.)

Жауапты редактор

Абдулина Ақсұңқар Тұрсынқызы

Жауапты хатшы және редактор

Мырзаходжаев Қуаныш Мәдиұлы

Редакторлар

Қасымова Дидар Бейсенғалиқызы
Черниенко Денис Аркадьевич
Досымбетов Нұрлыбек Айдарбекұлы
Көбеев Рүстем Джаулыбайұлы

Техникалық көмек

Қонырбеков Медет Жаугаитыұлы
Зікірбаева Венера Серікқызы
Копеева Саня Жуматайқызы

РЕДАКЦИЯ

Главный редактор

Кабульдинов Зиябек Ермуханович – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, генеральный директор Института истории и этнологии имени Ч.Ч. Валиханова (Республика Казахстан, г. Алматы)

Члены редакционной коллегии

- Абия Еркин Аманжолович* – доктор исторических наук, профессор (Республика Казахстан, г. Астана)
- Абдырахманов Толобек Абилович* – доктор исторических наук, профессор, член-корреспондент НАН КР (Кыргызская Республика, г. Бишкек)
- Апендиев Тимур Акимханович* – PhD, ассоциированный профессор, ведущий научный сотрудник Института истории и этнологии им. Ч.Ч. Валиханова (Республика Казахстан, г. Алматы)
- Горшенина Светлана Михайловна* – доктор PhD, кандидат исторических наук; директор по исследованиям CNRS Eur'Orbem, UMR 8224, CNRS/Университет Сорбонны (Франция, г. Париж)
- Исмагулов Оразак Исмагулович* – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, заведующий лабораторией физической антропологии Национального музея РК (Республика Казахстан, Астана)
- Като Синдзи (Shinji Kato)* – PhD (в области археологии), Национальный научно-исследовательский институт культурных ценностей в Наре (Япония, г. Нара)
- Бирсель Каракоч*, профессор турецких языков, Уппсальский университет (Швеция, г. Уппсала)
- Мионг Сун-ок* – доктор антропологии, ассоциированный профессор (Корея, г. Сеул)
- Козыбаева Махаббат Маликовна* – доктор PhD; ведущий научный сотрудник Института культуры и духовного развития «Алаш» Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева (Республика Казахстан, Астана)
- Моррисон Александр* – PhD, профессор NewCollege, Оксфорд (Великобритания, Оксфорд)
- Мотузайте-Матузевичюте Гидре* – доктор археологии, профессор, руководитель Научного центра «Биоархеология» Вильнюсского университета, (Литва, г. Вильнюс)
- Муминов Аширбек Курбанович* – доктор исторических наук, арабист, профессор; консультант Генерального директора по организационной деятельности ОИК (Центральная Азия), (Турция, Стамбул)
- Нурсан Алимбай* – кандидат исторических наук, профессор, главный научный сотрудник Института истории и этнологии им. Ч.Ч. Валиханова (Республика Казахстан, г. Алматы)
- Отеева Гульфира Елубаевна* – доктор исторических наук, профессор Павлодарского педагогического университета им. А.Х. Маргулана (Республика Казахстан, г. Павлодар)
- Оутрам Алан* – доктор археологических наук, профессор департамента археологии и истории университета Эксетере (Великобритания, г. Эксетер)
- Романова Екатерина Назаровна*, руководитель Центра этнологических исследований Института гуманитарных исследований и проблем малочисленных народов Севера (ИГИ АН РС(Я)) (Российская Федерация, г. Якутск)
- Рюосуке Оно* – доцент, Центр перспективных гуманитарных исследований, Университет Васеда (Япония, г. Токио)
- Сабитов Жаксылык Муратович* – директор Научного института изучения Улуса Джучи, доктор PhD (Республика Казахстан, г. Астана)
- Томохико Уяма* – PhD, профессор Центра славянско-евразийских исследований университета Хоккайдо (Япония, г. Саппоро)
- Финке Петер*, доктор PhD, профессор Института Макса Планка, университет Цюриха (Швейцария, г. Цюрих)
- Шотанова Галия Айтжановна* – кандидат исторических наук, ведущий научный сотрудник Института истории и этнологии им. Ч.Ч. Валиханова (Республика Казахстан, г. Алматы)

Ответственный редактор

Абдулина Аксункар Турсуновна

Ответственный секретарь и редактор

Мурзаходжаев Куаныш Мадиевич

Научные редакторы:

Касымова Дидар Бейсенгалиевна
Черниенко Денис Аркадьевич
Досымбетов Нурлыбек Айдарбекович
Кубеев Рустем Джаулыбайұлы

Техническое сопровождение

Коньырбеков Медет Жаугаишtieвич
Зикирбаева Венера Сериковна
Копеева Саня Жуматаевна

EDITORIAL TEAM**Editor-in-Chief**

Kabuldinov Ziyabek Ermukhanovich – Doctor of Historical Sciences Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, general Director of Valikhanov Institute of History and Ethnology (Republic of Kazakhstan, Almaty)

Editorial board members

- Abil Erkin Amanzholovich* – Doctor of Historical Sciences, Professor (Republic of Kazakhstan, Astana)
Abdyrakhmanov Tolobek Abilovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Corresponding Member of the National Academy of Sciences of the Kyrgyz Republic (Kyrgyz Republic, Bishkek)
Apendiev Timur Akimkhanovich – PhD, associate professor, leading researcher at the Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology (Republic of Kazakhstan, Almaty)
Gorshenina Svetlana Mikhailovna – PhD, Candidate of Historical Sciences; Research Director of CNRS Eur'Orbem, UMR 8224, CNRS/Sorbonne University (France, Paris)
Ismagulov Orazak Ismagulovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Head of the Laboratory of Physical Anthropology of the National Museum of the Republic of Kazakhstan (Republic of Kazakhstan, Astana)
Shinji Kato – PhD (Archaeology), Nara National Research Institute for Cultural Properties (Japan, Nara)
Birsel Karakoch – Professor of Turkic Languages, Uppsala University (Sweden, Uppsala)
Myong Soon-ok – PhD (Anthropology), Associate Professor (Seoul, Korea)
Kozybaeva Makhabbat Malikovna – PhD; Leading Researcher, Institute of Culture and Spiritual Development «Alash» of the L.N. Gumilyov Eurasian National University (Republic of Kazakhstan, Astana)
Morrison Alexander – PhD, Professor, New College, Oxford (United Kingdom, Oxford)
Motuzaitė-Matuzevichute Gidrė – Doctor of Archaeology, Professor, Head of the Scientific Center «Bioarchaeology» of Vilnius University, (Lithuania, Vilnius)
Muminov Ashirbek Kurbanovich – Doctor of Historical Sciences, Arabist, Professor; Consultant to the Director General for Organizational Activities of the OIC (Central Asia), (Turkey, Istanbul)
Nursan Alimbay – Candidate of Historical Sciences, Professor, Chief Researcher at the Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology (Republic of Kazakhstan, Almaty)
Oteпова Gulfira Elubayevna – Doctor of Historical Sciences, Professor at the A. Margulan Pavlodar Pedagogical University (Republic of Kazakhstan, Pavlodar)
Outram Alan – Doctor of Archaeological Sciences, Professor of the Department of Archaeology and History, University of Exeter (Great Britain, Exeter)
Romanova Ekaterina Nazarovna – Head of the Center for Ethnological Research, Institute for Humanitarian Research and Problems of Indigenous Peoples of the North (IHR RAS (Yakutia)) (Russian Federation, Yakutsk)
Ryuosuke Ono – Associate Professor, Center for Advanced Humanitarian Studies, Waseda University (Japan, Tokyo)
Sabitov Zhaksylyk Muratovich – Director of the Scientific Institute for the Study of the Ulus of Jochi, PhD (Republic of Kazakhstan, Astana)
Tomohiko Uyama – PhD, Professor, Center for Slavic-Eurasian Studies, Hokkaido University (Japan, Sapporo)
Finke Peter – PhD, Professor, Max Planck Institute, University of Zurich (Switzerland, Zurich)
Shotanova Galiya Aitzhanovna – Candidate of historical sciences, leading researcher at the Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology (Republic of Kazakhstan, Almaty)

Editor-in-Chief

Abdulina Aksunkar Tursunovna

Responsible Secretary and Editor

Murzakhodjaev Kuanysh Madievich

Scientific Editors:

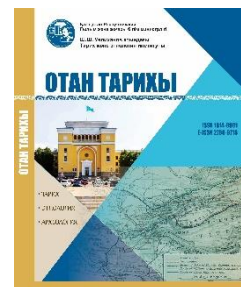
Kasymova Didar Beysengaliyevna
Chernienko Denis Arkadyevich
Dosymbetov Nurlybek Aidarbekovich
Kubeev Rustem Dzhaubayuly

Technical support

Konyrbekov Medet Zhaugashtievich
Zikirbaeva Venera Serikovna
Kopeeva Saniya Zhumataevna

Published in the Kazakhstan
Otan tarikhы
Has been issued as a journal since 1998
ISSN: 1814-6961 (Print)
ISSN: 2788-9718 (Online)
2025. Vol. 28. Is. 1. Pp. 225–239
Journal homepage:
<https://otan.history.iie.kz>

FTAXP / МРНТИ / IRSTI 03.20

https://doi.org/10.51943/2788-9718_2025_28_1_225-239

БІЛІМ БЕРУДЕГІ КӨШІ-ҚОН ҰТҚЫРЛЫҒЫ: КАДР ЖӘНЕ ЕҢБЕК МИГРАЦИЯСЫНЫҢ РЕТТЕЛУІНІҢ ШЕШІМІ

Гаухар Шермухамедқызы Қапбарова,^{1*} Әуезхан Кадыржанұлы Шашаев² Гулжан Жаксымбетқызы Орынбасарова³

¹Өзбекәлі Жәнібеков атындағы Оңтүстік Қазақстан педагогикалық университеті (13-үй, Байтұрсынов к., Шымкент қ., 160012. Қазақстан). PhD докторант.
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8476-4259> E-mail: goha1986-01@mail.ru

²Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты, (28-үй, Шевченко к., Алматы қ., 050000. Қазақстан). Тарих ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4902-0120> E-mail: shashaevauezhan@mail.ru

³Өзбекәлі Жәнібеков атындағы Оңтүстік Қазақстан педагогикалық университеті (13-үй, Байтұрсынов к., Шымкент қ., 160012. Қазақстан). Тарих ғылымдарының кандидаты.
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4131-9152>. E-mail: orynbasarova.74@mail.ru

© Ш.Ш. Уәлиханов ат. ТЭИ, 2025

© Қапбарова Г.Ш., Шашаев Ә.К., Орынбасарова Г.Ж., 2025

Аңдатпа. *Кіріспе.* Бұл мақалада Қазақстандағы жастар көші-қонының негізгі арналары – «білім беру және еңбек миграциясы» мәселелерін қарастыра отырып, Қазақстанның мамандарға деген тапшылығы айқын көрініс беретін аймақтарында қандай шешімдер қабылдау қажеттігін зерттеу негізіне алу мақсаты қойылған. Зерттеудің өзектілігін айқындайтын білім мен еңбек көші-қоны «уақытша» көші-қон арналары болып көрінгенімен, тәжірибе көрсеткендей, бұл білім алу үшін алыс аймақтарға (Мыс.: Солтүстік аудандарға) бағытталған көші-қонының нәтижесінде, кейіннен олар қазақ жастарының тұрақты тұруға шешім қабылдауына да зор әсері бар. Әдетте, университеттер мен колледждерде оқу бірнеше жылға созылады. Сонымен қатар, оқу немесе жұмыс кезінде эмигрант жергілікті мәдениетпен танысып, тілді үйренеді. *Материалдар мен әдістер.* Зерттеудің методологиялық негізіне: қоғамның әлеуметтік-экономикалық және саяси өмірінде болып жатқан өзгерістер, оқу-тәрбие үрдісіндегі жаңашылдық қағидаттарға бағытталған әдіс-тәсілдер жүйесі алынды. *Нәтижелер.* Мақаладағы алынған нәтижелер мен талқылау барысында қоғамдағы білім және көші-қон процесінің маңызды аспектілері көрсетіледі. Қазақстандағы жастардың білім алуы, әлеуметтік-экономикалық жағдайлары және көші-қон үрдістері өзара тығыз байланысты. «Серпін-2050» бағдарламасының мысалында жоғары білімнің маңыздылығы, жастардың біліктілігін арттыру және жұмысқа орналасу мәселелері айқын көрініс тапқан. Бағдарламаның кемшіліктері мен әкімшілік кедергілер де бар, бұл түлектердің жұмысқа орналасу мәселесін қиындатуда. Тұжырым: шетелде білім алу үрдісі де қоғамның дамуына әсер етеді, әсіресе Қазақстаннан кеткен жастардың санының артуы мәселесі көп назар аударуды талап етеді. Олардың шетелде алған білімдерін өз

елінде пайдалану мүмкіндігінің аздығы көші-қонның теріс сальдосына әсер етеді, әрі бұл үрдіс алдағы жылдары да жалғасуы мүмкін. Жастарды шетелде білім алуға шақыру және олардың қайта оралуына жағдай жасау — Қазақстанның әлеуметтік және экономикалық дамуы үшін маңызды мәселе. *Қорытынды.* Шетелдік білім алу тәжірибесі білім деңгейін көтеріп, елге оралған жастардың жаңа идеялар мен инновациялар алып келуі мүмкін. Бірақ сонымен қатар, олардың елде жұмысқа орналасу мүмкіндіктері мен еңбек нарығына бейімделуін жеңілдету үшін нақты шаралар қажет.

Түйін сөздер: көші-қон процесі, миграция, жастардың білім көші-қоны, серпін, репатриант, адаптация, студенттік қоғамдастық.

Дәйексөз үшін: Қапбарова Г.Ш., Шашаев Ә.К., Орынбасарова Г.Ж. Білім берудегі көші-қон ұтқырлығы: кадр және еңбек миграциясының реттелуінің шешімі // Отан тарихы. 2025. Т. 28. № 1. 225-239-бб. (қаз.). DOI: 10.51943/2788-9718_2025_28_1_225-239

МОБИЛЬНОСТЬ МИГРАЦИИ В ОБРАЗОВАНИИ: РЕШЕНИЯ ПО РЕГУЛИРОВАНИЮ КАДРОВОЙ И ТРУДОВОЙ МИГРАЦИИ

Гаухар Шермухамедовна Капбарова,¹ Әуезхан Кадыржанович Шашаев², Гулжан Жаксымбетовна Орынбасарова³

¹Южно-Казахстанский педагогический университет имени Озбекали Жанибекова, (д.13 ул.Байтурсынова, 160012, Шымкент, Казахстан). PhD докторант
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8476-4259> E-mail: goha1986-01@mail.ru

²Институт истории и этнологии им. Ч.Ч. Валиханова, (д.28, ул. Шевченко, 050000, Алматы, Казахстан). Кандидат исторических наук, ассоциированный профессор
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4902-0120> E-mail: shashaevaezhan@mail.ru

³Южно-Казахстанский педагогический университет имени Озбекали Жанибекова, (д.13 ул.Байтурсынова, 160012, Шымкент, Казахстан). Кандидат исторических наук
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4131-9152> E-mail: orynbasarova.74@mail.ru

© ИИЭ им. Ч.Ч. Валиханова, 2025

© Капбарова Г.Ш., Шашаев А.К., Орынбасарова Г.Ж., 2025

Аннотация. *Введение.* В данной статье рассматриваются основные направления молодежной миграции в Казахстане – вопросы «образовательной и трудовой миграции», какие решения необходимо принять в регионах Казахстана, где остро ощущается нехватка специалистов. Актуальность исследования заключается в том, что образовательная и трудовая миграция, хотя и воспринимаются как «временные» миграционные направления, на практике, как показывает опыт, оказывают большое влияние на решение молодежи о постоянном проживании в других регионах, например, на севере страны. Обычно обучение в университетах и колледжах длится несколько лет. Кроме того, в процессе учебы или работы эмигрант знакомится с местной культурой, изучает язык. *Материалы и методы.* Методологической основой исследования стали изменения, происходящие в социальной, экономической и политической жизни общества, а также система методов и подходов, ориентированных на инновационные принципы в процессе образования. *Результаты.* Результаты и обсуждения, представленные в статье, освещают важнейшие аспекты образования и миграции в обществе. Образование, социально-экономическое положение молодежи и миграционные процессы в Казахстане взаимосвязаны. На примере программы «Серпін-2050» явно показана важность высшего образования, повышения квалификации молодежи и проблемы трудоустройства. Также выявлены недостатки программы и административные барьеры, которые усложняют вопросы трудоустройства выпускников. Процесс обучения за рубежом оказывает влияние на развитие общества, особенно проблема роста числа молодежи, покидающей страну, требует большого внимания. Ограниченные возможности использования полученных за рубежом знаний в Казахстане влияют на отрицательное сальдо миграции, и эта тенденция может продолжиться в ближайшие годы. Привлечение молодежи к обучению за рубежом и создание условий для их возвращения являются важными вопросами для

социального и экономического развития Казахстана. *Заключение.* Опыт обучения за рубежом может повысить уровень образования и способствовать возвращению молодежи с новыми идеями и инновациями. Однако для того, чтобы облегчить их трудоустройство и адаптацию на рынке труда, необходимы конкретные меры.

Ключевые слова: миграционный процесс, миграция, образовательная миграция молодежи, Серпин, репатриант, адаптация, студенческое сообщество.

Для цитирования: Капбарова Г.Ш., Шашаев А.К., Орынбасарова Г.Ж. Мобильность миграции в сфере образования: пути регулирования кадровой и трудовой миграции // Отан тарихы. 2025. Т. 28. № 1. С. 225-239 (на каз.). DOI: 10.51943/2788-9718_2025_28_1_225-239

THE MOBILITY OF MIGRATION IN EDUCATION: A SOLUTION FOR REGULATING LABOR AND WORKFORCE MIGRATION

Gaukhar Kapbarova¹, Auezkhan Shashaev², Gulzhan Orynbasarova³

¹South Kazakhstan Pedagogical University named after Ozbekali Zhanibekov, (13, A.Baitursynova str., 160012. Shymkent, Kazakhstan). PhD doctoral student.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8476-4259>. E-mail: goha1986-01@mail.ru

² Institute of History and Ethnology named of Ch.Ch. Valikhanov, (28, Shevchenko str., 050000. Almaty, Kazakhstan). Leading Researcher, Associate Professor.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4902-0120>. E-mail: shashaevaezhan@mail.ru

³South Kazakhstan Pedagogical University named after Ozbekali Zhanibekov, (13, A.Baitursynova str., 160012. Shymkent, Kazakhstan). Leading Researcher

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4131-9152>. E-mail: orynbasarova.74@mail.ru

© Ch.Ch. Valikhanov IHE, 2025

© Kapbarova G, Shashaev A., Orynbasarova G.2025

Abstract. Introduction. This article discusses the main channels of youth migration in Kazakhstan, focusing on the issues of "education and labor migration," with the aim of examining the solutions needed in regions of Kazakhstan where there is a clear shortage of specialists. The relevance of the research demonstrates that education and labor migration, although perceived as "temporary" migration channels, significantly influence the decision of Kazakh youth to settle permanently in other regions, especially those migrating to distant areas (e.g., northern regions) for educational purposes. Typically, university and college education programs last several years. Moreover, during their studies or employment, migrants often become acquainted with the local culture and language. *Materials and Methods.* The methodological foundation of the research is based on changes in the socio-economic and political life of society, as well as methods and approaches aimed at innovative principles in the educational process. *Results.* The results and discussions in the article highlight the important aspects of education and migration processes in society. Youth education, socio-economic conditions, and migration processes in Kazakhstan are closely interconnected. The 'Serpin-2050' program clearly demonstrates the importance of higher education, the improvement of youth qualifications, and the addressing of employment issues. The program also has shortcomings and administrative barriers that complicate the employment of graduates. The process of studying abroad also impacts the development of society, especially as the increasing number of young people leaving Kazakhstan requires significant attention. The limited opportunities for them to apply their foreign education in their home country influence the negative migration balance, and this trend may continue in the coming years. Encouraging youth to study abroad and creating conditions for their return is an important issue for Kazakhstan's social and economic development. *Conclusion:* The experience of studying abroad can raise the level of education and bring new ideas and innovations when young people return to the country. However, specific measures are needed to facilitate their employment opportunities and adaptation to the labor market.

Keywords: migration process, migration, youth educational migration, Serpin, repatriates, adaptation, student community.

For citation: Kapbarova G, Shashaev A., Orynbasarova G. Mobility of migration in education: regulation of workforce and labor migration // Otan tarihy. 2025. Vol. 28. № 1. Pp. 225-239 (In Kaz.). DOI: 10.51943/2788-9718_2025_28_1_225-239

Кіріспе. Зерттеу міндеттеріне орай мақалада Қазақстанның әлеуметтік-экономикалық өзгерістеріне, көші-қон процестеріне, және білім саласындағы мәселелерге байланысты өзекті бағыттарына талдау жасалды. Орталық Азия елдеріндегі миграция мен жастардың шетелде білім алу мәселесі, сондай-ақ ішкі көші-қон мен «Серпін» сияқты бағдарламалардың әсерлері, осы тақырыптың маңызды бөлігі болып табылады. Қазақстанның жоғары оқу орындары мен білім беру жүйесі жастар үшін маңызды рөл атқаратыны сөзсіз. Шетелде білім алу, әсіресе жастардың сыртқы миграциясын арттыруда маңызды факторларға айналғаны анық. Мұндай бағдарлама, әсіресе, жастарға шетелде тәжірибе жинап, біліктілігін арттыруға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, «Серпін-2050» сияқты жобалар арқылы еліміздегі әртүрлі аймақтардағы жастарды жұмыс күші аз аймақтарға тарту мен білікті мамандарды даярлау көзделеді. Бірақ мұндай бағдарламалардың табысты болуы үшін оларды жақсы ұйымдастыру мен жұмысқа орналастыру мәселелерін шешу қажет. «Серпін», «Дипломмен ауылға», «Болашақ» бағдарламасына қатысты қиындықтар мен кемшіліктер, оның ұзақ мерзімді нәтижелері мен әлеуметтік әсері туралы айтқанда, бұл көші-қон мен білім беру саласындағы ұлттық саясаттың тиімділігін арттыру үшін маңызды қортындылар береді. Бағдарламаның орындалуын жеңілдету, түлектерді жұмысқа орналастыру және олардың кәсіби әлеуетін толыққанды пайдалануды қамтамасыз ету үшін әкімдіктер мен басқа да мемлекеттік органдардың жұмысын үйлестіруі қажет. Мемлекет ішіндегі және халықаралық көші-қон үрдістерінің теріс сальдосы да ойландыратын мәселе болып отыр. Қазақстаннан кетіп жатқан жастардың көбі жақсы білім алып, тәжірибе жинақтаған азаматтар болса да, елде олардың кәсіби әлеуетін толықтай қолдану мүмкіндіктері шектеулі болуы мүмкін. Білім беру мен көші-қон саласындағы саясаттың трансформациясы қажеттілігін атап өту маңызды. Бұл мәселені мемлекеттік деңгейде қайта қарау және барлық тараптардың мүдделерін ескере отырып шешім қабылдауды қажет етеді.

Материалдар мен әдістер. Ғылыми талдаулар барысында оқиғаларды немесе оқиғалар тізбегін, немесе жағдайларды, институттарды құжаттарға сүйене отырып қалпына келтіру дегеніміз шынайылықтың ерекше бір түріне жүгінуді білдіреді, яғни басқамен салыстырмалы түрде неғұрлым жоққа шығарылмайды. Бұл мәтінде білім көші-қоны, жастардың жоғары оқу орындарында білім алу үрдісі және жалпы көші-қон мәселелері туралы бірнеше негізгі тұжырымдар жасалады. Алынған материалдарда Қазақстанның жастар саясатын және көші-қон үрдістерін талдаған кезде, нақты жастар топтарының қала мен ауыл арасындағы көші-қоны, шетелде білім алу үрдісі, және мемлекеттік «Серпін-2050», «Дипломмен ауылға», «Болашақ» бағдарламалары аясында білім алу мәселелері бар. Мәтінде келтірілген кейбір маңызды тақырыптар: Қазақстанның ішкі көші-қоны мен эмиграциясы, әсіресе жастар арасында; Қазақстандық білім көші-қоны мен жастардың шетелде білім алу тенденциялары; «Серпін-2050» бағдарламасы аясында техникалық және кәсіптік білім беру арқылы жастарды жұмыс күшіне даярлау; Білім беру сапасының және жастардың шетелде оқуын аяқтағаннан кейін қайтып келмеу мәселелеріне тоқталар болсақ көш-қон ұғымына қатысты мәселеде, оны тарихтағы салмақты және салыстырмалы тұрақты негіздегі өркениет аймағының тұтас кеңістігі түрінде қабылауға жетелейтінін көреміз, яғни әлеуметтік тарихи үрдістердің терең ұғынылатындығы, тарихи таным өресінде өрбігендігін анық байқаймыз.

Тарихнамалық талдауда қазақ миграциясын және репатрианттардың адаптациясын зерттеумен Қазақстанның көптеген ғалымдары айналысқан. А.А. Айталы өз еңбегінде қазіргі заманғы қазақ миграциясының әлеуметтік-экономикалық және саяси жағдайын, сондай-ақ оның Ресей қоғамына интеграциясын Ресей Федерациясының диаспораларға қатысты ұлттық саясаты, этносаралық қатынастардың саяси және заңнамалық негіздері, сондай-ақ Ресейдегі қазақ диаспорасының ерекшеліктері мен оның қазіргі кездегі мәселелері тұрғысынан С. А. Белановский өзінің: «Методика и техника интервьюирования» деп аталатын зерттеуінде концептуалды-салыстырмалы талдау жасаған (Белановский, 1993: 32).

Түркиядағы қазақтар, көптеген параметрлері бойынша туыстас этнокеңістікке түскенде, адаптациялық мәдени стратегияларды таңдауда сыртқы қысымнан қатты әсерленген жоқ. Кәсіптік тәжірибелердегі өзгерістер (көшпелі мал шаруашылығынан бас тарту) біртіндеп этносты тарихи

отанымен байланыстыратын негізгі кеңістіктік-уақыттық белгілерді менталдық жадыдан ығыстырды. Этникалық сәйкестіктің негізгі белгілеріне тег және ру-тайпаға тиесілілік болды. И.Сванбергтің пікірінше, Түркиядағы қазақтар арасында аккумуляция және ассимиляция процестері қайтымсыз. Қазақтардың көшпелі малшылар ретінде қалыптасқан менталдық картасының ерекшеліктері, олардың әлеуметтік және саяси бағдарлары өмір салтымен тікелей байланысты. Этникалық қазақтар – Қытай мен Түркия қоғамдарының (этникалық азшылық ретінде) бір бөлігі, олар моноэтникалық құраммен азаматтық қоғам қалыптастыруда күрделі және қайшылықты процестерді бастан кешіруде, бұл оларды өмір сүрудің белгілі бір стратегиясын таңдауға мәжбүр етеді (Брук, 1974: 208).

Салыстырмалы түрде, Швейцарияның антрополог профессоры, Цюрих университетінің оқытушысы Петер Финке, көптеген жылдар бойы Моңғолиядағы қазақтардың өмір сүру жүйесін зерттеп, сондай-ақ Моңғолиядан Қазақстанға қоныс аударған қазақтардың миграциясының алғышарттары мен мотивациясын, сонымен қатар репатрианттардың тарихи отанында экономикалық және әлеуметтік бейімделуі жолында кездесетін кедергілерді зерттеген. Шетелдік зерттеушілер Қазақстанда этникалық репатриация саясатын жүзеге асыруда әлі де болса алға жылжу туралы айту ерте екенін, сондай-ақ елдегі қазақтар мен репатрианттар арасында мәдени айырмашылықтардың бар екенін атап өтеді. Моңғолиядағы этникалық топтарды зерттеуде және олардың қазіргі Қазақстанға репатриациясындағы этатистік көзқарас, сондай-ақ мемлекетпен құқықтық қатынастар мәселелері Қазақстандық ғалым Зардыхан Қиянатұлының еңбектерінде де қолданылған. Автор 1990-жылдардан бастап оралмандарға қатысты қабылданған заңдар туралы ой-пікір білдіріп, репатрианттар Қазақстанға көшіп келгенде кездесетін құқықтық актілердегі кемшіліктерді көрсетеді (Договор о дружественных..., 1993).

Мақалада зерттеудің *әдіснамалық негізіне* қоғамдық құбылыстардың дамуы мен өзгеруін нақты зерттеуді талап ететін сыни және тарихилық қағида негізге алынды. Зерттеу барысында ғылыми ізденістің жалпы даму-танымдық әдістерімен бірге тарих ғылымындағы объективтілік, жүйелілік, талдау, салыстырмалы тарихи-талдау, тарихи оқиғалардың дамуын хронологиямен қабыстыру және тағы басқа тәсілдерін басшылыққа ала отырып жастардың білім алу бағытындағы көш-қонын зерттеудің тиімді тәсілдерін негіздеу жүзеге асырылды.

Зерттеу әдістерінің негізін мәтіндік-салыстырмалы және тарихи-салыстырмалы тәсілдер мен сыни талдау құрайды. Соның ішінде, мақалада тарихи шындықтың дерекке енуі және бейнеленуі, тарихи деректің әлеуметтік табиғаты, ондағы субъективтілік деңгейі, тарихи деректерді сыныптау, деректердің ғылыми құндылығын анықтау қағидадары және тәсілдері негізге алынды.

Зерттеу нәтижелері. Жоғары білім берудің жаһандануының ең жарқын ерекшеліктерінің бірі шетелде оқитын студенттер санының қарқынды өсуі. Бүкіл әлемдік көрсеткіш бойынша өз елінен тыс жерде оқитын студенттер 1,3 миллионнан екі есе өсті. 1995-2007 жылдар аралығында 3,0 миллионға дейін жеткен болатын (ОЕСД, 2009). Шетелге аттанған студенттердің көпшілігі университеттерде оқиды, ал кәсіптік-техникалық оқу орындарында, қарқынды тілдік бағдарламаларда (әсіресе ағылшын тілінде) және орта мектептерде олардың үлесі азырақ.

Әлемде шетелде білім алып жүрген студенттердің саны бойынша ең үздік 15 елдің қатарында Қытай 1 млн-нан астам студентімен көш бастап тұр. Қазақстан болса, тізімнің соңғы қатарында, шамамен 78 мың студентпен орналасқан. Дегенмен, егер шетелде оқитын студенттердің саны елдің жалпы тұрғындарының санына қарай есептелетін болса, онда Сирия, Өзбекстан және Қазақстан әлемдегі ең жоғары көрсеткіштерге ие елдердің үштігіне кіреді. Әр 250 қазақстандықтың бірі шетелде білім алуда. ЖІӨ деңгейін саралағанда, Сирия, Непал, Өзбекстан және Қазақстан сынды экономикалық көрсеткіштері төмен елдер, дегенімен, өз жастарына шетелде сапалы білім алуға мүмкіндік беру үшін белсенді түрде жұмыс істеп жатыр. Мысалы, 2022 жылғы Дүниежүзілік банк мәліметтері бойынша, Қазақстанның ЖІӨ деңгейі әлемде 54-орында, бірақ шетелде білім алатын студенттер саны бойынша бұл ел ТОП-15 елдің қатарына кіреді. Қазақстанда шетелде білім алатын студенттердің саны тұрақты түрде азайып барады. 2019-2022 жылдары олардың саны 12 пайызға немесе 11 мың адамға кеміген. Бұл үрдіс Қазақстандағы жоғары білім жүйесінің жақсара бастағанын көрсетеді. Қазақстан ЖІӨ мен халық санының төмен болуына қарамастан, шетелде білім алатын студенттер саны бойынша әлемнің үздік төрттігіне кіреді. Алайда, егер ел ішінде білім сапасын арттыруға көңіл бөлінбесе, шетелде оқитын студенттер санының одан әрі азаюы Қазақстан мен Өзбекстан арасындағы Орталық Азиядағы көшбасшылық үшін күресте елдің жоғары білікті мамандарды қайта даярлауға деген қауіптер тудыруы мүмкін (Еске салайық: әрбір: 250 қазақстандық шетелде білім алып жатыр).

Жаңа қоғамды сипаттайтын негізгі құрылым - білім жинақтауының ірге тасы ретінде университеттерді атап өте аламыз. Өйткені, қоғамның әлеуметтік-экономикалық өмірінде болып жатқан өзгерістер білім мен білім алу үрдісін өзекті етеді. Осыған орай, бүгінде жастар қазақстандық жоғары оқу орындарының қабырғасында ғана емес, шетелде де білім алудың маңыздылығын насихаттауда.

Орталық Азия елдерінде миграциялық үрдістерді реттеу негізінен ұлттық деңгейде жүзеге асырылады. Бір ерекшелік – қабылдаушы елдермен сирек екіжақты келісімдер бар, мысалы әдетте Ресеймен. Қырғызстан, Тәжікстан және Өзбекстанда жастардың көші-қоны басымырақ. Бұл ретте Қырғызстанда процесті феминизациялау үрдісі тіркеледі.

Зерттеуге алынған елдерде жастар ұғымын анықтауға екі тәсіл қолданылады. Қазақстан мен Қырғызстанда заңнамалық деңгейде жастар деп - 14 пен 28 жас аралығындағылар алынады. Осыған ұқсас түсінік осы елдердің статистикалық есептерінде де жазылған. Сонымен, «жастар» деген түсінікке Қазақстанда 14-28 жас аралығындағылар жатқызылады (Садовская, 2013: 570).

Білім көші-қонынан бөлек соңғы жылдарда Қазақстаннан сыртқа кетіп жатқан көш үрдісі де бар, ол – еңбек көші-қоны. Статистика комитетінің деректеріне сүйенсек, жыл сайын 14-28 жас аралығындағы 8 мыңға жуық жас жұмыс іздеп шетел асады екен. Сарапшылардың айтуынша, мұның бірнеше себебі бар. Тұрақты жұмыстың болмауы, болған күннің өзінде жалақысының мардымсыздығы, ең өзектісі – баспана мәселесі жастардың «жайлы өмір» іздеп шетел асуына өз «септігін» тигізіп отыр.

Қазақстан жастарының көпшілігі Батыс елдеріне сапалы білім алуға үшін ұмтылады. Қазақстанда кейінгі жылдары Батыс елдерінде оқу кеңінен таралған құбылысқа айналып барады, оның себебі білімін және ағылшын тілін жетілдіру мен сирек мамандықтарды игеру. Бұл үрдістің себебі де айқын: елде жүзеге асырылып жатқан «Болашақ» бағдарламасы мен басқа да білім алу мүмкіндіктері Батыс елдеріндегі білім жүйесіне жастардың тартылуына жол ашып отыр.

2014 жылдан бастап иммиграция көлемінің төмендеп, эмиграция ағыны өсе бастады, өткен жылдарда алғаш рет жастардың сыртқы көші-қонының теріс сальдосы тіркелді, ол тек қана сақталып қана қоймай, осы уақытқа дейін артып келеді. Қазақстаннан кететін ең үлкен топ - жастар. 2015 жылы кеткендердің жартысына жуығы 30 жасқа дейінгі адамдар. Сондай ақ 30-40 жастағы азаматтар белсенді түрде кетіп жатыр.

Қазақстан өз тәуелсіздігін алғаннан кейін ішкі көші –қондық үрдіс те жандана түскен еді. 1995 жылға дейін қаладан ауылдық жерлерге қоныс аударушылар саны өсіп, нәтижесінде ауылдағы халықтың саны көбейсе, ал 1995 жылдан кейін керісінше болды. Бұл кезеңде ауылдан қалаға көшушілер саны арта түсті. Халықтың жаппай ауылдарын тастап қалаға көшудегі мақсаттары жұмыс табу болатын (Кушербаев, 1996: 107).

Қалаға көшіп келушілердің арасында жастар көптеп кездесті. Одақ тараған соң көптеген ірі өнеркәсіптер тоқтап, соның салдарынан қала тұрғындарының саны күрт төмендеп кеткен болатын. Кеңес Одағы тарағаннан кейін елдің ішкі экономикалық және әлеуметтік жағдайлары, саяси қайта құрулар көптеген кәсіпорындардың қайта ашылуына алып келді. Осындай жағдайлардың салдарынан көшу - қону үрдісі жылдам жүрді. 1998-1999 жылдар аралығында ауылдағы әлеуметтік-экономикалық қиыншылықтар, өнеркәсіп орындарының жабылуы салдарынан Қазақстанның алыс жатқан аудандарынан көші-қондық үрдіске 900 мыңдай адам тартылды. Ішкі көші-қондық үрдісте негізінен алғашқы орында жұмыс жасындағылар тұрды. Олардың ішінде әсіресе қазақтар: қала халқы 755 мыңға кемісе, ал ауылдық жерлерде - 490 мыңға кеміген. Мұндай жағдай Қазақстанда урбанизация үрдісінің өсіп отырғанын көрсетті. Көшкендерге қарағанда келгендер саны жағынан ерекше орын алатын Жетісу аймағындағы Алматы қаласы, Ақмола облысы мен Астана қаласы (Астана статусы өзгеруіне байланысты) Маңғыстау облысы (Мұнай өндіру, жалақы жоғары) алдыңғы қатарға шықты. Жұмысқа жарамды адамдарынан айырылып жатқан аймақтарға: Шығыс Қазақстан облысы, Қызылорда облысы және Оңтүстік Қазақстанды жатқызуға болады. Халықтың орналасу жағдайына келер болсақ, халық тығыз орналасқан аймақтарға Оңтүстік Қазақстан мен Солтүстік Қазақстанды жатқызсақ, ал халқы аз орналасқан аймаққа Орталық Қазақстанды жатқыза аламыз. Бұл жағдайдың негізгі себебіне ауа райының қолайсыздығы да әсер ететіндігін атап өткеніміз жөн. Яғни ішкі көші-қондық үрдіске байланысты мынадай қорытынды жасауға болады: халықтың жиі орын алмастыруының басты себебіне жұмыссыздық пен экологиялық жағдайдың ықпалы басымдылыққа ие болып табылады. Қазақстан Республикасының тұрғындарының әлеуметтік жағдайының әр түрлілігін 1999 жылғы санақ қорытындысы айқын

көрсетеді. Қазақстан Республикасында тұратын халықтың жалпы саны -14953,1 мың болса, оның 4573,2 мыңы яғни (30,6 %) балалар мен жас өспірімдер, 8619,2 мыңы (57,6%) - еңбекке жарамды жастағы адамдар болса, ал 1760,7 мың адам (11,8%) еңбекке қабілетті жастан асқандар болып келеді.

Қазақстан Республикасы Президенті жанындағы «Адам құқықтары жөніндегі комиссия» 2012 жылдың маусым айында оралмандар (қазіргі уақытта қандастар деп аталады), босқындар және азаматтығы жоқ адамдар туралы алғашқы сараптамалық есебін жариялады. Бұл есеп бойынша, 1991 жылдан 2011 жылдың 1 қазанына дейін Қазақстанға 221,3 мың отбасы немесе 860,4 мың этникалық қазақ қоныс аударған. Олардың ішінде 127,7 мыңы көші-қон квотасы арқылы келсе, 94,2 мыңы өздігінен қоныс аударып, квотадан тыс көшкендер болып табылады.

Көшіп келгендердің негізгі бөлігі, яғни 439 мың 430 адам (51%) 2004-2008 жылдары келген. Егер жылдар бойынша бөлсек, келушілердің саны келесідей болады:

1991-1996 жылдарда – 104 009 адам (12,1%)

1997-2001 жылдарда – 82 335 адам (9,6%)

2002-2006 жылдарда – 384 106 адам (44,8%)

2007-2011 жылдарда – 287 710 адам (33,5%)

Келгендердің ішінде еңбекке қабілетті жастағы адамдардың үлесі 54,1%, ал 18 жасқа дейінгі балалардың үлесі 41,2% құрайды. Яғни, Қазақстанға көшіп келгендердің басым бөлігі жастар мен еңбекке жарамды азаматтардан тұрады (Капбарова, 2024: 382).

Оңтүстік Қазақстан облысына 2005 жылға мемлекет тарапынан алыс және жақын шет елдерден көшіп келу квотасы бойынша қоныс аударуға 2710 оралман(қандастар) отбасыларына орын белгіленген, оның ішінде 2550 - Өзбекістанға, 100 - Түркменстанға, 50 -ТМД елдеріне, 10 – Түркияға берілді. ОҚО-сы бойынша көші-қон басқармасы жанындағы көшіп келу квотасына енгізу жөніндегі 2005 жылдың 04 сәуір және 15 маусымында өткен комиссия отырыстарында 2670 отбасы (15 247 адам) квотаға еніп, 2005 жылға бөлінген квота 98,5 пайызға орындалды, орташа отбасылық коэффициенті – 5,71-ге тең болды, ТМД елдеріне бөлінген квотаның 40 орны орындалмады. Осы жылдың 21 қыркүйегіне дейін квотаға еніп тиісті қаражаттарын алған оралман отбасыларының саны – 2 289 отбасы (оның ішінде 223 – Өзбекстан, 43 – Түркменстан, 5 – ТМД елдері, 10 - Түркия), отбасы құрамындағы адам саны – 13 154 (ТОМА. 1454-қ., 1-т., 5-о., 39-іс, 66-п.). Көші-қон процесіне әсер еткен ол әр түрлі себептермен босқын аталған адамдар, босқын адамдардың кадр мәселесіне әсері бар. Босқындардың білім деңгейі мен кәсіби біліктілігі әртүрлі болуы мүмкін. Бірқатар босқындар жоғары білім алған, бірақ жұмыс тәжірибесі шектеулі немесе өз елінде алған білімі мен дағдыларын жаңа ортада тиімді қолдана алмауы мүмкін. Бұл кадрлар тапшылығы мен жұмыссыздық деңгейін арттыруға әсер етуі мүмкін. Ал, егер босқындардың арасында жоғары білікті мамандар, инженерлер, дәрігерлер және басқа да кәсіби мамандар болса, олар қоғамға пайда әкеліп, кадр тапшылығын толтыра алады.

2005 жылғы мәлімет бойынша Оңтүстік Қазақстан облысындағы арнайы органдарға тіркелген босқындар саны төмендегідей:

Кесте 1. Босқындардың әлеуметтік-демографиялық құрамы. (ТОМА. 1454-қ., 66-п.).

Көрсеткіштер	Барлық адам саны	Оның ішінде	
		ер	әйел
Босқындар саны	102	68	34
Оның ішінде қалада	101	67	34
Ауылда	1	1	
Білімі жоғары	10	8	2
Орта мамандандырылған	4	2	2
Орта жалпы	17	12	5
Бастауыш білім	14	8	6
Білім алмаған	20	10	9
Көшіп келуге дейінгі қызметтегілер	8	8	
Тіркеуде тұрған босқындардың ұлттық құрамы:			
Казари	61	42	19
Пуштум	18	11	7

Таджики	10	8	2
Басқа ұлттар	13	7	6

Жоғарыдағы кестеде (Кесте-1) көш-қон үрдісі барысындағы босқындардың 2005 жылдар барысындағы статистикалық мәліметері арқылы Оңтүстік Қазақстандағы демографиялық ахуалдың барысы анықталды. Босқындардың жұмыс күшіне қосылуы кейбір жергілікті тұрғындар арасында мәдени және әлеуметтік ықпалдастыққа әкелуі мүмкін. Жаңа мәдениет және тілдер кадрлар нарығында өзгешеліктер тудыруы мүмкін. Сонымен қатар, босқындардың жұмысқа тұруы әлеуметтік интеграцияға әсер етіп, жергілікті қоғамдастықтармен қарым-қатынастарды қалыптастыруға ықпал етуі мүмкін.

Жалпы алғанда, босқындар кадр мәселесіне әртүрлі ықпал етеді, және бұл әсер елдің экономикалық жағдайы мен миграциялық саясаттарына тікелей байланысты.

«Мәңгілік ел жастары – индустрияға» мемлекеттік бағдарламасы 2014 жылы қолға алынды. Елбасының «Қазақстанның әлеуметтік жаңғыртылуы: Жалпыға Ортақ Еңбек Қоғамына қарай 20 қадам» бағдарламасынан кейін «Серпін» жобасының идеясы дүниеге келді. Алғашында бұл жобаға 2050 грант бөлінді. 2015 жылы – 6200, 2016 жылы 4312 жас «Серпін» бағдарламасы бойынша білімін шыңдады.

Білім көші-қонына әсер еткен - «Серпін-2050», «Дипломмен ауылға», «Болашақ» әлеуметтік жобалары. «Серпін-2050» - 2014 жылдан бастап іске қосылып, қазіргі таңда еліміздегі ең танымал әлеуметтік бастамалардың біріне айналды. «Серпін» бағдарламасы индустриалды-инновациялық жобаларға қажетті мамандарды даярлап, жұмыс күші көп аймақтардағы жастарға сұранысқа ие кәсіби білім беруді қамтамасыз етеді. Сонымен қатар, бұл жоба жастарды жұмыс күші тапшы аймақтардағы сұранысқа ие мамандықтар бойынша оқуға шақырады. Бағдарлама техникалық және кәсіптік білім берудің мәртебесін көтеріп, жастардың жұмысшы мамандықтарын игеруге деген оң көзқарасын қалыптастырады. Осылайша, «Серпін» жобасы жастардың әлеуетін арттырып, жұмыссыздық мәселесін шешуге көмектесті. Сонымен қатар, жастарға сапалы білім алу мен тұрақты жұмыс табу үшін үлкен мүмкіндік беретін. «Серпін» жобасына қатысатын түлектер грант бойынша шәкіртақы алып, жатақханамен қамтамасыз етілетін. Бұл жобаға Түркістан, Қызылорда, Жамбыл, Алматы және Жетісу облыстарының ауылдық аймақтарының түлектері қатыса алатын. «Серпін» бағдарламасы арқылы төрт негізгі бағытта білім алуға мүмкіндік бар: педагогикалық ғылымдар, инженерлік-техникалық мамандықтар, ақпараттық технологиялар және ауылшаруашылығы. Бағдарламаға негізінен оңтүстік өңірдің ауыл жастары қатысты. Оқу аяқталғаннан кейін грант өтеу мерзімі 3 жылдан 2 жылға дейін қысқартылып, өтеу орындары 11 аймаққа дейін кеңейтілді.

Жобаның мақсаты еліміздегі еңбек ресурсы басым аймақ жастарын жұмыс күші аз аймаққа тарту болатын. Ал жоғары оқу орындарындағы гранттар техникалық ғылым, ауыл шаруашылығы, білім мен медицина саласын қамтиды.

ҚР Президенті осынау жоба аясында елдегі қай саланы дамыту керекін айтқан еді. Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – дамыған Қазақстанның іргетасы болатынын айқындады. Осылайша бір жағынан жаңа жұмыс орындары ашылса, екінші жағынан халық саны аз облыстарға жастарды шақыру басталды (Серпін бағдарламасы, 2020). Бұл жоба техникалық және кәсіптік білім беру арқылы жастарды сұранысқа ие мамандықтар бойынша даярлап, жұмыссыздық мәселесін шешуге ықпал етуге тиіс еді. Түлектер грант, шәкіртақы, жатақхана сияқты әлеуметтік қолдаумен қамтамасыз етілді. Бағдарлама педагогика, инженерлік-техникалық мамандықтар, ақпараттық технологиялар және ауыл шаруашылығы бағыттарында жастарға білім алуға мүмкіндік берді. «Серпін» жобасы жастарға сапалы білім мен тұрақты жұмыс табу үшін мүмкіндік жасады, сондай-ақ еліміздегі өңірлік еңбек ресурстарына теңдікті қамтамасыз етуге ықпал етті. Бірақ «Серпін» бағдарламасының өзіндік кемшіліктері мен қиындықтары бар болатын.

Бағдарламаға екі жыл қатарынан талдау жүргізілді. Бірінші жылы бір орынға 5 адамнан, екінші жылы 7 адамнан таласты. Жақсы басталды, бірақ өкінішке қарай мемлекеттік органдардың ортасында байланыс болмай қалды. Соңында «Серпін» арқылы ешкім оқымайтын, қызықпайтын және сұранысы жоқ мамандықтарды бере салатын болды. Ал оқуын аяқтағандарды әкімдіктер қабылдағысы келмейді. Жұмыс тауып беру жағы қиын болды. Сөйтіп, студенттер өз облыстарына қайта кетті. «Ең сорақысы балаларды жұмысқа орналаспағандары үшін сотқа да тартты. Қазіргі кезде қаншама түлектер сол үшін 3 млн. Теңгеден асатын айыппұл төлеп жатыр. Салыстырмалы түрде айтар болсақ, басқа ЖОО-да грантпен оқуын аяқтағандар қай өңірге барса да жұмыс істеуге құқығы

бар. Ал «серпінмен» оқыса, «неге оқыдың?», «кімге сендің?» деп міндеттеп, сотқа беріп, жағдайларын қиындату орын алып отыр. Қазір, жыл сайын бұл бағдарламамен бөлінетін гранттар саны көбейіп келеді, бірақ ешкім бармайды. Қорқады баруға. Мемлекеттік деңгейде осы мәселені қайта көтеру қажет. ҚР Президенті 2020-2021 жылдары бұл мәселені көтерді. Бірақ ол сөз күйінде қалып қойды. Менің ойымша біз жергілікті әкімдіктермен байланысып, түлектерді жұмысқа орналастыруды міндеттейік. Гранттарды өңірлерде жетіспей жатқан мамандықтарға берейік» - деді Мұрат Әбенев. «Серпін» ұлттық білім беру және инновация палатасының төрағасы Мұрат Әбеневтың қаузаған тақырыбын мұқия тыңдаған Тама Дүйсенова, бұл мәселе бақылауда екенін айтты (Дүйсенова, 2024).

«Серпін» бағдарламасы бойынша жыл сайын 6200 грант бөлінгенімен, еліміздің солтүстігінде мұғалімдер жетіспеушілігі толастамай тұр. 2020 жылы 4000 түлек ауыл квотасымен грант жеңіп алған. Бірақ, солтүстіктегі өңірлерге жіберілмеген. Солтүстік Қазақстан өңіріндегі мектепке дейінгі педагогтердің тапшылығы бұл бағдарламаның жоспарға сәйкес келмеуін көрсетеді. Бағдарлама бойынша оқу бітірген жастардың тек бестен бір бөлігі ғана солтүстік өңірде жұмыс істеп жатыр.

Бағдарламаның тиімсіз болуының себебі бірнешеу. Біріншіден, жас мамандарға тиісті дәрежеде жағдай жасалмаған. Екінші себеп өңірлердегі демографиялық жағдаймен де байланысты болуы мүмкін. Өйткені мектепке дейінгі ұйымдарда бала саны аз болса, сәйкесінше, ондағы педагогтер саны да аз. Халықтың табиғи өсімі түсінігі негізінде статистиканы қарастырып көрейік. Мысалы, 2020 жылы Солтүстік Қазақстан облысындағы халықтың табиғи өсімі 633 болса, Түркістан облысында 48 378 болған. Үшіншіден, қазір «Серпін-2050» жобасы бойынша оқу орнын бітірген түлектердің тек бестен бірі (19%) ғана тиісті еңбек ету кезеңді өтеуде. Деректерге сүйенсек, шарттық міндеттемелердің бұзылуына байланысты 2020 жылы республикалық бюджетке 1,7 млрд теңге аударылған. Әр 5 түлектің екеуі (41%) өтеу кезеңінен босатылған болса, қалған екеуі (41%) өтемейді екен. Бұл – бес түлектің біреуі ғана «Серпін-2050» жобасы бойынша алған грантын өтеп жатыр деген сөз. Жоғарыда аталған себептерге байланысты, солтүстік өңірдегі педагогтер санының аздығы айтылған үш проблемаға әкеліп соғуда.

Айта кету керек, 2021 жылдың басында грантты өтеу туралы талаптар жеңілдетілді. 2021 жылғы деректерге сүйенсек, министрлік «Серпін» бағдарламасы түлектерінің еңбекпен өтеу мерзімін үш жылдан екі жылға дейін азайту үшін «Білім туралы заңға» өзгерістер енгізуді жоспарлаған болатын. Енді жоғары оқу орнын бітіргеннен кейін түлектер мамандық бойынша тиісті кезеңді тек мемлекеттік ұйымдарда ғана емес, жекеменшік ұйымдарда да өтей алады (Қазақстандық жастарды білім..., 2022).

«Дипломмен ауылға» жобасы Қазақстан Республикасында ішкі көші-қонды ынталандыру мақсатында енгізілген мемлекеттік бағдарлама болып табылады. Бұл жоба ауылдық елді мекендерде өмір сүруге және жұмыс істеуге жағдай жасау үшін жас мамандарды тартуды көздейді. Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігінің бұйрығына сәйкес, 2023 жылғы 1 сәуірден бастап «Дипломмен ауылға» жобасының сенімді агенті ретінде «Отбасы банк» тағайындалды, бұл жобаның іске асырылуын тиімді және реттелген түрде ұйымдастыруға мүмкіндік береді.

Жоба аясында ауылдық жерлерде жұмыс істейтін жас мамандарға тұрғын үй сатып алу немесе салу үшін кредиттер берілетін және көтерме жәрдемақылар төленетін болады. Бағдарламаға ауылдық аймақтарға жаңадан келген немесе бұрыннан тұрып жатқан, сондай-ақ белгілі бір кәсіптер бойынша жұмыс істейтін кез келген жастағы қазақстандықтар қатыса алады. Бұл бағдарламаға денсаулық сақтау, білім беру, әлеуметтік қамсыздандыру, мәдениет, спорт, агроөнеркәсіптік кешен мамандары, сондай-ақ ауылдық округтер әкімдері аппараттарының мемлекеттік қызметшілері (әкімдер мен олардың орынбасарларын қоспағанда) қатысу мүмкіндігіне ие.

Аталған бағдарламаның негізгі мақсаты — ауылдық жерлерде еңбек ететін мамандардың өмір сүру жағдайларын жақсарту, олардың кәсіби және әлеуметтік белсенділігін арттыру, сонымен қатар ауылды аймақтарда тұрғын үй мәселесін шешу болып табылады. Бұған дейін «Дипломмен ауылға» бағдарламасы аясында тұрғын үй сатып алу үшін берілетін кредиттің ең жоғары сомасы 1500 АЕК (5,5 миллион теңге) болатын, ал 2023 жылдан бастап оның мөлшері 2000 АЕК-ке (7 миллион 384 мың теңге) дейін артты. (Дипломмен ауылға» бағдарламасы: 0,01 проценттік кредиттің сомасы ұлғайды). Бұл шара еліміздегі ішкі көші-қонды реттеуге, жастарды ауылдық жерлерде жұмыс істеуге ынталандыруға және өңірлердің әлеуметтік-экономикалық дамуына үлес қосуға бағытталған. «Дипломмен ауылға» бағдарламасы аясында тұрғын үй алуға арналған несие

мөлшерінің арттырылуы жастар мен жас мамандар үшін үлкен мүмкіндіктер ашады, сондай-ақ ауылды жерлерде кәсіби қызметкерлердің тапшылығын жоюға ықпал етеді.

Халықаралық «Болашақ» стипендиясы: Қазақстандағы кадрлар даярлау жүйесіндегі маңызды бағдарлама. Халықаралық «Болашақ» стипендиясы Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың 1993 жылғы 5 қарашадағы № 1394 Қаулысымен құрылған және еліміздің кадрлар мен мамандар даярлау жүйесіне айтарлықтай үлес қосқан бағдарлама болып табылады. Аталған стипендияның негізгі мақсаты – қазақстандық жастарға әлемнің жетекші оқу орындарында білім алу мүмкіндігін беру, оларды магистратура, докторантура (PhD), медициналық ғылым кандидаты, клиникалық ординатура және резидентура бағдарламалары бойынша кәсіби біліктілігін арттыру мүмкіндігімен қамтамасыз ету. Сонымен қатар, бұл бағдарлама шетелде іс-тәжірибеден өту арқылы мамандардың біліктілігін шыңдауды да қамтиды. 1994-2020 жылдар аралығында «Болашақ» бағдарламасы бойынша барлығы 14 156 стипендия берілген. Осы кезеңдегі стипендиялардың 785-і 1994-2004 жылдар аралығында тағайындалса, қалған 13 371 стипендия 2005-2020 жылдарда бөлінген. Бұл санаттың ішінде 3379 стипендия бакалавриат, 7379 стипендия магистратура, 35 стипендия аспирантура (докторантура), 87 стипендия клиникалық ординатура, 366 стипендия докторантура және 2125 стипендия тағылымдама бағдарламасы бойынша тағайындалған. «Болашақ» бағдарламасының стипендиаттары әртүрлі елдердегі жоғары оқу орындарында білім алуды таңдайды. Стипендия иегерлерінің 45,5%-ы Ұлыбритания мен Ирландияда білім алуды таңдайды, ал 26%-ы АҚШ пен Канадаға барады. Еуропа елдері 12,9%-ды, Азия елдері 8%-ды және Ресейде білім алу 7,6% стипендия иегерлері тарапынан таңдалған.

Бағдарлама стипендиясының алған мамандардың салалық бөлінісіне келетін болсақ, 11 121 стипендия иегерінің 54,8%-ы гуманитарлық мамандықтар бойынша білім алған, 36,2%-ы техникалық салаларға бағытталған, 7,2%-ы медициналық мамандықтарға, ал 1,8%-ы шығармашылық мамандықтарға ие болған. Бұл мәліметтер стипендияның әртүрлі салалардағы білім беруді дамытуға және Қазақстанның әртүрлі сала мамандарын даярлауға ықпал ететінін көрсетеді. «Болашақ» стипендиясы Қазақстандағы білім беру жүйесінде маңызды рөл атқарып, шетелде оқып келген мамандардың біліктілігін арттыруға ықпал етіп, Қазақстанның әртүрлі салаларында кәсіби кадрлардың санын көбейтуге бағытталған. Бағдарлама аясында білім алған мамандар өздерінің кәсіби тәжірибесін еліміздің әлеуметтік-экономикалық дамуына үлес қосу үшін пайдаланады. Сонымен қатар, бұл бағдарлама халықаралық білім беру алаңында Қазақстанның білім деңгейін арттырып, еліміздің жаһандық деңгейде бәсекеге қабілеттілігін көтеруге мүмкіндік береді. («Болашақ» бағдарламасы: тарихы мен даму кезеңдері)

Сонымен қатар шет елге көшу үрдісі көбеюде. 2021 жылдың тоғыз айында 25 мың қазақстандық басқа мемлекетке қоныс аударып, Қазақстанға жеті мың адам көшіп келген. Қазақстан азаматтарының көбі қоныс аударған елдер арасында Ресей, Германия мен Польша тізім басында тұр. Кейінгі кезде Түркияға көшетіндер де көбейген. Ресми дерек бойынша, жыл басынан бері 74 азамат «бауырлас елге» көшуді ұйғарған. Бірақ бұл статистика шынайы жағдайды көрсетпейді және мұның өз себебі бар. Көп жылдан бері қазақстандықтар жиі қоныс аударатын мемлекеттер арасында Ресей көш бастап тұр. 2021 жылы көрші мемлекетке 21 мың адам көшкен. Ресми статистика бойынша, екінші орында тұрған Германия биыл 2400 қазақстандықты қабылдаған. Одан кейінгі орындарда Польша, АҚШ, Беларусь пен Израиль тұр. Ресми статистика адамдардың қалауы жөнінде толық ақпарат бере алмайды, өйткені көбі шетелге азаматтық алған соң бір-ақ көшеді. Елден кеткендердің көбі – 30-40 жас аралығындағы еңбекке жарамды, білімді, мобильді кәсіби біліктілігі, мақсаты мен ақшасы бар адамдар. Шетелден жұмыс тапқан студенттер, экономиканың негізгі тірегі саналатын 30-40 жас аралығындағы азаматтар да осы топқа кіреді. Олардың көбі, әсіресе АҚШ, Канада, Австралия мен Еуропаға кетіп жатқандар – дамыған нарықта сұранысқа ие, кәсіби біліктілігі жоғары мамандар. Елде бұл азаматтарға сұраныс болып, өзін дамытуға мүмкіндік берілсе, олар Қазақстанда жұмыс орнын ашып, бизнес жобаларды, өндірістік кәсіпорындар мен мемлекеттік сектордағы бағдарламаларды басқарар еді. Көші-қон сальдосы (шетелге кеткендер мен Қазақстанға қоныс аударғандар арасындағы айырмашылық) соңғы рет 2012 жылы оң болған. Қазақстанда ең жоғарғы эмиграция көрсеткіші 2019 жылы тіркелген, ол кезде елден 34 мың адам шет мемлекетке кеткен. 2020 жылғы карантин кезінде 20 мың азамат шетелге қоныс аударған (Қазақстан: иммиграция..., 2021).

Жыл сайын шетелге кететін қазақстандықтардың саны артып келеді. 2012 жылдан бері Қазақстанда көші-қонның теріс айырмасы байқалады. Жыл сайын елден мыңдаған адам кетеді.

Ұлттық статистика бюросының мәліметтері бойынша, 2019 жылы елден 45 231 адам кеткен, көші-қонның теріс айырмасы 32 973 адамды құрады (2018 жылы – 29 109 адам). Елден кеткен азаматтардың басым бөлігін жастар құрайды. ЮНЕСКО-ның мәліметтеріне сәйкес, 2021 жылы Қазақстанның 89 292 азаматы 55 шет елдің университеттерінде оқиды (бұл Қазақстандағы студенттердің жалпы санының 13%-ын құрайды), оның ішінде Ресей Федерациясында 71 368 адам, Түркияда 2191 адам, Қырғызстанда 2083 адам, АҚШ-та 1792 адам және т.б. Бірқатар ғалымдар талантты қазақстандықтардың шетелде оқуын аяқтағаннан кейін қайтып келмеу және кету қаупі бар екенін айтады. Сонымен қатар ғалымдардың жүргізген зерттеуі шетелдік жоғары оқу орындарының түлектері алған білімдері мен құзыреттерін Қазақстанда толық көлемде қолданбайтынын көрсетіп отыр. Түлектердің тек 21,7%-ы ғана Қазақстанда өздерінің зияткерлік әлеуетін іске асыра алған, бұл өз кезегінде қазақстандықтардың басқа елдерге қоныс аудару ниетіне әсер етеді. Мәселен, зерттеуге қатысушылардың 60,5%-ы басқа елге тұрақты тұру үшін көшіп кетуге дайын. Бұл үрдіс білім беру көші-қоны саласында әзірленген мемлекеттік саясаттың жоқ екенін көрсетеді. Сонымен қатар ғалымдар көші-қоннан болатын бастапқы жоғалтып алудан қорықпау керектігін де айтады, өйткені кейіннен бұл «жоғалту» артықшылықтарға айналуы әбден мүмкін. Бұл тұрғыда көші-қонның сыртқы әсерлерін дұрыс тану, сондай-ақ шетелдегі отандастарымыздың әлеуетін оңынан пайдалана білу маңызды (Білім беру көші-қоны..., 2024).

Ұлттық статистика бюросының мәліметі бойынша 2021 жылдың басында Қазақстан Республикасындағы жастардың саны (14-28 жас) 3 739 883 адамды құрады, бұл Қазақстан Республикасындағы жалпы халық санының 19,8 пайызын құрайды. Оның 2 101 838 адамы немесе 56,2 пайызы қала жастары, 1 638 045 адам немесе 43,8 пайызы ауыл жастары (Численность молодежи..., 2021).

2024 жылы Қазақстанда 11-сыныпты 186 мың түлек бітірді. ЮНЕСКО Статистика институтының жаңартылған мәліметтері бойынша Қазақстан шетелде оқитын студенттер саны бойынша әлемде тоғызыншы орында (91,2 мың студент).

Дүние жүзіндегі халқы ең көп екі ел Қытай мен Үндістанда шетелде оқитын студенттер саны ең көп. Осылайша, бір миллионнан астам (1,021 мың) қытайлық студенттер шетелде білім алады, ал үнді студенттерінің саны шамамен жартысы (508,2 мың) болды. Одан кейін Вьетнам (137 мың), Германия (126,4 мың) және Өзбекстан (109,9 мың) біраз артта қалды. Алайда, егер шетелде оқитын студенттердің тиісті кезеңдегі халыққа арақатынасын есептесек, онда Қазақстан 0,48% үлесі бар қаралатын елдер арасында бірінші орында тұр, деп хабарлайды Ұлттық инвесторлар қауымдастығы (Қазіргі уақытта..., 2024).

2004 жылы миграциялық көбею 0,6 мың адамды құрады. Яғни 2004 жылы облысқа 14,3 мың адам қоныс аударды, ал бізден кеткендер 13,7 мың адам болды. 4,1 мың адам Қазақстанның басқа облыстарынан және 10 мың адам ТМД елдерінен және 0,2 мың адам алыс шет елдерден Оңтүстік Қазақстан облысына көшіп келді. Оңтүстік Қазақстан өңірге көшіп келушілер 2003 жылға қарағанда Қазақстанның басқа аудандарынан 7,3%, ТМД елдерінен 0,3%, алыс шет елдерден 3,8%-ға көбейді (Исмаилов, 2007: 32). Ал, Оңтүстік Қазақстан өңірінен ТМД елдеріне 1,3 мың адам көшіп кетті. Қазақстаннан басқа да аудандарына 11,6 мың адам және алыс шет елдерге 0,2 мың адам көшіп кетті. Нәтижесінде 2003 жылға қарағанда ТМД-ға көшіп кету 25,8% -ға және алыс шет елдерге 29,6% -ға төмендеді. Бірақ та басқа аудандарға ауысу 36,2%-ға көбейді. Облыс ішінде 14,8 мың адам көшіп қонған. Миграциялық сальдоның абсолюттік өлшемінің қорытындысы мынадай болды: алыс шет елдерге — 20 (кері), ТМД – 8153 (оң), облыс арасында көшу-7475 (кері). Миграциялық сальдоның жалпы қорытындысына оралмандардың көшіп келуі, облыс арасындағы көші-қонның сонымен қатар табиғи өсімнің де елеулі әсері бар. Жалпы алғанда халықтың көшіп-қонуының себептерінің бірі әлеуметтік-экономикалық жағдайына байланысты, мысал келтірер болсақ: өмір сүру деңгейінің нашарлауы, халықтың табыс көзінің төмендеуі, жұмыссыздық және тағы басқалар. Кеңестік кезеңдегі экономикалық байланыстардың үзілуі өндірістің өнімділігі мен тауар өткізу аймағының тарылып, төмендей түсуіне алып келді. Міне осындай жағдайлардан көптеген әлеуметтік мәселелер туындай бастады. Оңтүстік өңірінде әсіресе ауылдық аймақтарында жұмыссыздық артты. Экономикалық дағдарыс кезінде дәстүрлі жұмысшы күші қажет етілмей, жұмыссыздық көбейе түсті. Жұмыс іздеген халық әдетте тек республика ішінде қоныс аударды.

Халықтың өз туыстарына қосылу, ата мекеніне көшу үдерістері миграциялық ахуалына да әсер етті. Миграциялық үдерістер нәтижесінде облыс халқының абсолютті саны өсуімен қатар этникалық құрамы да өзгеріске ұшырады. Алыс-жақын шетелдерден қазақтардың қайтадан өз

отандарына оралуына байланысты орыс, неміс, украин, белорус ұлттарының саны азайды. Өзге ұлттардың көшуіне Х.А. Ясауи атындағы ХҚТУ ғалымдары әлеуметтік зерттеулер де жүргізіп көрді. Ондағы зерттеулерге сүйенсек, орыс халқының эмиграциясына берген сипаттамасында олардың көшуінің басты себебі, балаларының болашағына сенімсіздігі (41,4%) болса, ал екінші себеп ретінде жалақының төмендігі (48,6%) көрсетіледі (Токмаганбетова, 2006: 103). Сондай-ақ, қазақы ауылдарда туу көрсеткішінің жоғары деңгейі сақталып отыр, ол туудың 72% құрайды (1992-2004 жылдар аралығында 400 мың адамға өсті) сондай-ақ, алыс-жақын шет елдерден қоныс аударушылардың ауылдық жерлерге көшіп келуі де ауыл тұрғындарының санын арттырды. Оңтүстік Қазақстан облысының көші-қон және демография департаментінің 1992-2004 жылдар аралығындағы мәліметтеріне сүйенсек, 30815 отбасы немесе 109 мың адам көшіп келген (Демографический потенциал, 2005: 61). Халық санының азая бастауы әсіресе, ауылдық жерлерде қатты байқалды. Дәстүрлі мал шаруашылығы дамыған аймақтарда жергілікті ұлт өкілдері басым болып келеді, ондай аймақтарға Отырар, Шардара, Төлеби Бәйдібек, Созак, Түркістан сияқты аудандар жатады. Өндірісті және қалалық жерлер маңындағы аумақтарда славян тобындағы халықтар мен қазақтар тұрады. Ал, егіншілік, бау-бақшалы өңірлерде өзбек ұлты тұрғындар санының 65% құрайды (Численность, 1991: 101). Шымкент, Ленгер, Ақсукеңт қалаларында орыстар, қазақтар, өзбектер (көбіне қала шегіндегі аймақтарды) мекен етеді.

Республикамыздың басқа аймақтарына қарағанда ұлттық салтымыз бен тіліміз жақсы сақталған қазақи оңтүстік өңірге алыс-жақын шет елдерінен қандастарымыз көптеп қоныс аударуда. 1992-2005 жылдар аралығында нақты деректер бойынша Қазақстанға 116668 қоныс аударушылар көшіп келсе, оған Елбасының «Оралмандардың 2005-2007 жылдарда көшіп келу квотасы туралы» жарлығы ықпал етті. Елбасының осындай жарлығының негізінде Оңтүстік Қазақстан облысына 2006 жылы – 2710, ал 2007 жылы – 2615 квота белгіленген. Бүгінгі күні квота бойынша көшіп келген оралмандарға белгіленген қаржы негізінде уақтылы көмек те көрсетіліп отыр. Қоныс аударып жатқан оралмандардың (қандастардың) ең көп қоныстанған аумағы Шымкент, Түркістан қалалары мен Мақтарал, Сарыағаш, Сайрам, Қазығұрт аудандары болды.

Қорытынды. Интеграциялық үдерістер мен халықтың ішкі және сыртқы қозғалысы туралы қоғамдық пікірді талдау жастардың қалауын анықтап, заманауи әлемдік саясат пен елдер ішіндегі әлеуметтік-экономикалық және рухани-мәдени байланыстарды дамыту үшін қажет. Мұндай зерттеудің нәтижелері жастарымен жұмысты кезең-кезеңімен жоспарлауға негіз бола алады посткеңестік кеңестік және еуразиялық интеграцияның одан әрі дамуы, жаһандану жағдайында елдердің экономикалық өркендеуі үшін және бәсекеге қабілетті сауда қатынастары үшін де қажет.

Жастардың басты мақсаты - жоғары білім алу, өзін-өзі жетілдіру, заманауи дағдыларды дамыту, сайып келгенде бәсекеге қабілетті болу және үлкен компаниялардан жұмысқа шақырту ұсыныстарына ие болу. Көші-қон мәліметі бойынша білім алу үрдісінде алынған тәжірибені студенттер ұмытылмас өмір сәті ретінде қарастырады және болашаққа жарқын жол ашады деп санайды. Қоғамның жан-жақты дамуы осындай жас мамандардың тәжірибесіне негізделетіні анық.

Қоғамның өзгеруі, білім жүйесінің маңыздылығы және көші-қон үрдістері арасындағы байланысты толық әрі жан-жақты зерттеу өте маңызды. Жоғары оқу орындарындағы білім беру үрдісі қоғамның әлеуметтік-экономикалық дамуында шешуші рөл атқаратын фактор болып табылады. Мұндай өзгерістердің артында жастардың сыртқа көшуі, шетелде білім алу мен жұмыс істейтін жас мамандардың көбейуі сияқты үрдістер бар. Әлеуметтік жобалар, мысалы, «Серпін-2050» жастарды оқыту бағдарламасы жұмысқа орналастыру және аймақтар арасындағы теңсіздікті жою үшін өте маңызды. Бұл бағдарламалар көптеген әлеуметтік-экономикалық мәселелерді шешуге бағытталғанымен, кейбір кемшіліктер мен қиындықтар да байқалатынын жоғарыда талдап көрсеттік. Түлектердің жұмысқа орналасуы, грантты өтеу мәселелері мен бағдарламалардың тиімділігі туралы зерттеулер мен талдаулар қажеттілігі негізделді.

Білім көші-қоны да осы мәселелердің құрамдас бөлігі болып табылады. Қазақстанда жастардың шетелде білім алу үрдісі артып келеді. Қазірде көптеген жастар шетелде оқып, білім алып, кейін өз елдеріне оралу немесе басқа елдерге көшу туралы шешім қабылдайды. Бұл үрдіс көптеген себептерге байланысты, оның ішінде әлеуметтік жағдай, жұмыс орны мен білім деңгейінің сәйкестігі. Бұған қоса, көші-қон сальдосы да Қазақстанның дамуына әсер ететін маңызды көрсеткіш. Елден кететін азаматтардың көпшілігі білімді, мобильді және жоғары білікті мамандар болып табылады. Олардың басқа елдерге көшуі Қазақстанның кадрлық ресурстарын жоғалтуға әкеліп соғуы мүмкін. Мұндай үрдістер ұлттық білім беру саясатын қайта қарауды талап етеді. Жалпы,

білім мен көші-қонның өзара байланысы және жастардың елден кетуі туралы мәселелерді жүйелі түрде зерттеп, оларды тиімді шешу үшін арнайы саясат қажет екендігі айқын.

Дереккөздер

ТОМА - Түркістан облысының мемлекеттік архиві.

Әдебиеттер

- Әрбір 250 қазақстандық..., 2025 – Әрбір 250 қазақстандық шетелде білім алып жатыр. 2025. 10.01. URL: <https://inbusiness.kz/kz/last/arbir-250-kazakstandyk-shetelde-bilim-alyup-zhatyr> (дата обращения: 17.02.2025).
- Белановский, 1993 – *Белановский С. А.* Методика и техника интервьюирования. М., 1993. С. 32.
- «Болашақ» бағдарламасы, 2025 – «Болашақ» бағдарламасы: тарихы мен даму кезеңдері. 2025. URL: <https://www.eurasian-research.org/publication/bolasak-programi-tarihcesi-ve-guncel-gelismeler/?lang=mn> (дата обращения: 30.03.2025).
- Брук, 1974 – *Брук С. И.* Миграция населения // Большая советская энциклопедия. – 3-е изд. М., 1974. С. 208.
- Білім беру көші-қоны..., 2025 – Білім беру көші-қоны саласындағы саясатты трансформациялау. URL: <https://www.apa.kz/bilim-beru-koeshi-qony-salasyndaghy-sayasatty-transformaciyalau> (дата обращения: 17.02.2025).
- Договор о дружественных отношениях..., 1993 – Договор о дружественных отношениях и сотрудничестве между Республикой Казахстан и Монголией (Улан-Батор, 22.10.93 г.). URL: <http://mfa.gov.kz> (дата обращения: 17.02.2025).
- Демографический потенциал..., 2005 – Демографический потенциал Южно-Казахстанской области (статистический сборник). Шымкент, 2005. С. 61.
- Дипломмен ауылға бағдарламасы, 2024 – Дипломмен ауылға бағдарламасы: 0,01 проценттік кредиттің сомасы ұлғайды. URL: <https://sputnik.kz/20240116/diplommen-auylga-bagdarlamasy-001-protsenttik-kreditin-somasy-ulgaudy-41598215.html> (дата обращения: 30.03.2025).
- Исмаилов.ю 2007 – *Исмаилов А. И.* Оңтүстік Қазақстан облысының тарихи-географиялық очеркі. Оқу құралы. Шымкент, 2007. 48 б.
- Капбарова, 2024 – *Капбарова Г.Ш.* Оңтүстік Қазақстан облысындағы көші-қон үдерістерінің динамикасы (1991-2023 жж.) // Отан тарихы. 2024. № 27 (2). 382 б.
- Кушербаев, 1996 – *Кушербаев К. Е.* Динамика этнической структуры населения Казахстана // Евразийское сообщество: экономика, политика, безопасность. 1996. № 4. С. 107-126.
- Қазақстандық жастарды..., 2022 – Қазақстандық жастарды білім беру жүйесінде қалай ынталандыру керек? 2022. 25.05. URL: <https://kazgazeta.kz/news/125828> (дата обращения: 17.02.2025).
- Қазақстан: иммиграция в Турцию, 2021 – Қазақстан: иммиграция в Турцию. 2021. 02.12. URL: <https://www.azattyq.org/a/kazakhstan-immigration-to-turkey/31589783.html> (дата обращения: 17.02.2025).
- Қазіргі уақытта..., 2024 – Қазіргі уақытта қанша қазақстандық студенттер шетелде білім алуда? URL: https://standard.kz/ru/post/2024_07_skolko-kazaxstanskix-studentov-ucitsia-za-rubezom-387 (дата обращения: 17.02.2025).
- OECD, 2009; UNESCO, 2009 – OECD, 2009; UNESCO, 2009.
- Садовская, 2013 – *Садовская Е. Ю.* Международная трудовая миграция в Центральной Азии в начале XXI века. М.: Восточная книга, 2013. 570 с.
- Серпін бағдарламасы, 2020 – Серпін бағдарламасы: 3 мың грант неге игерілмей қалды? 2020. 16.09. URL: <https://www.lat.egemen.kz/article/248866-serpin-baghdarlamasy-3-mynh-grant-nege-igerilmey-qaldy> (дата обращения: 17.02.2025).
- Дүйсенова, 2024 – *Дүйсенова Т.* Серпін бағдарламасының қайта жандануын айтты. 2024. 14.03. URL: <https://ernur.kz/kazakstan/tamara-duisenova-serpin-baghdarlamasy-nyn-kaita-zhandanatynyn-aityy> (дата обращения: 17.02.2025).
- Токмаганбетова, 2006 – *Токмаганбетова Р.Д.* Отчет. Эколого-демографическое обследование сельских территории Республики Казахстан (Южно-Казахстанская область) // Эколого-демографическая оценка сельских территории Южно-Казахстанской области. Астана, 2006. С. 103-154.
- Түркістан облыстық мемлекеттік архиві (Бұдан әрі қарай – ТОМА). 1454-қ., 1-т., 5-о., 39-іс, 66-п.
- ТОМА. 1454-қ., 1-т., 5-о., 39-іс, 250-п.
- Шетелге кетудің..., 2019 – Шетелге кетудің негізгі себептері неде? 2019. 31.01. URL: <https://egemen.kz/article/181453-shetelge-ketudinh-negizgi-sebepteri-nede> (дата обращения: 17.02.2025).
- Численность, естественное..., 1991 – Численность, естественное движение и миграция населения КазССР в 1990 г. Алма-Ата: РИИЦ, 1991. С. 101 (14).
- Численность молодежи..., 2022 – Численность молодежи Республики Казахстан (2020-2021 годы). URL: <https://stat.gov.kz/api/iblock/element/38259/file/ru/> (дата обращения: 17.02.2025).

Sources

TOMA – Tүrkistan oblysynyң memlekettik arhivi [State Archive of Turkestan region]

References

- Arbir 250 qazaq..., 2025 – Arbir 250 qazaqstandyq shetelde bilim alyp jatyr [Arbir: 250 Kazakhstan citizens are studying abroad]. 2025. 10.01. URL: <https://inbusiness.kz/kz/last/arbir-250-kazakstandyk-shetelde-bilim-alyp-zhatyr> [in Kazakh] (accessed: 17.02.2025).
- Belanovskij, 1993 – *Belanovskij S. A.* Metodika i texnika interv'ju [Methodology and techniques of interviewing]. M., 1993. P. 32. [in Russian]
- «Bolashak» baghdarlamasy, 2025 – «Bolashak» baghdarlamasy: tárihy men damu kezenderi ["Bolashak" Program: History and Stages of Development]. 2025. URL: <https://www.eurasianresearch.org/publication/bolasak-programi-tarihcesi-ve-guncel-gelismeler/?lang=mn> [in Kazakh] (accessed: 30.03.2025).
- Bruk, 1974 – *Bruk S. I.* Migracija naselenija [Migration of population]. Bol'shaja sovetskaja enciklopedija. 3-e izd. M., 1974. P. 208. [in Russian]
- Bilim berý köşigi-qony..., 2025 – Bilim berý köşigi-qony salasyndagy sayasatty transformacijalau [Transformation of policies in the education sector]. URL: <https://www.apa.kz/bilim-beru-koeshi-qony-salasyndaghy-sayasatty-transformacijalau> [in Kazakh] (accessed: 17.02.2025).
- Dogovor o družestvennyx..., 1993 – Dogovor o družestvennyx otnoshenijax i sotrudničestve meždu Respublikoj Kazaxstan i Mongoliej (Ulan-Bator, 22.10.93 g.) [Agreement on Friendly Relations and Cooperation between the Republic of Kazakhstan and Mongolia (Ulan-Bator, 22.10.93)]. URL: <http://mfa.gov.kz> [in Russian] (accessed: 17.02.2025).
- Demograficheckij potencial..., 2005 – Demograficheckij potencial Južno-Kazaxstanskoj oblasti (statističeskij sbornik) [Demographic potential of the South Kazakhstan region (statistical collection)]. Šımkent, 2005. P. 61. [in Russian]
- Diplommen auylgha" baghdarlamasy, 2024 – Diplommen auylgha" baghdarlamasy: 0,01 protsenttik kreditting somasy ulghajdy [Diploma to the Village" program: The amount of the 0.01 percent loan has increased]. URL: <https://sputnik.kz/20240116/diplommen-auylga-baghdarlamasy-001-protsenttik-kredittin-somasy-ulgaydy-41598215.html> [in Kazakh] (accessed: 30.03.2025).
- Ismailov, 2007 – *Ismailov A. I.* Öñtüstik Qazaqstan oblysynyñ tarihi-geografıalyq oçerki [Historical-geographical outline of South Kazakhstan region]. Oqu quraly. Šımkent, 2007. 48 b. (32, 33 b.). [in Kazakh]
- Kapbarova, 2024 – *Kapbarova G.Sh.* Ontüstik Qazaqstan oblysyndagy köşi-qon üderisteriniñ dinamikasy (1991-2023 jz.) [Dynamics of migration processes in the South Kazakhstan region (1991-2023)] // Otan tarihy. 2024. № 27 (2). 382 p. [in Kazakh]
- Kusherbaev, 1996 – *Kusherbaev K. E.* Dinamika etničeskoj struktury naselenija Kazaxstana [Dynamics of the ethnic structure of the population of Kazakhstan]. Jevrazijskoye soobščestvo: jekonomika, politika, bezopasnost'. 1996. № 4. Pp. 107-126. [in Russian]
- Qazaqstandyq jastarğa..., 2022 – Qazaqstandyq jastarğa bilim berý júzesinde qalay yntalandyru kerek? [How should Kazakhstan's youth be motivated in the education system?]. 2022. 25.05. URL: <https://kazgazeta.kz/news/125828> [in Kazakh] (accessed: 17.02.2025).
- Qazaqstan: immigraçiya..., 2021 – Qazaqstan: immigraçiya v Turciyu [Kazakhstan: immigration to Turkey]. 2021. 02.12. URL: <https://www.azattyq.org/a/kazakhstan-immigration-to-turkey/31589783.html> [in Kazakh] (accessed: 17.02.2025).
- Qazirgi waqyta..., 2024 – Qazirgi waqyta qanşa qazaqstandyq studentter shetelde bilim aluda? [How many Kazakhstan students are studying abroad now?]. URL: https://standard.kz/ru/post/2024_07_skolko-kazaxstanskix-studentov-ucitsia-za-rubezom-387 [in Kazakh] (accessed: 17.02.2025).
- OECD, 2009; UNESCO, 2009. – OECD, 2009; UNESCO, 2009.
- Sadovskaja, 2013 – *Sadovskaja E. Ju.* Meždunarodnaja trudovaja migracija v Central'noj Azii v nachale XXI veka [International labor migration in Central Asia at the beginning of the 21st century]. M.: Vostočnaja kniga, 2013. 570 p. [in Russian]
- Serpin baghdarlamasy..., 2020 – Serpin baghdarlamasy: 3 mynh grant nege igerilmey qaldy? [Serpin program: Why 3 thousand grants were not used?]. 2020. 16.09. URL: <https://www.lat.egemen.kz/article/248866-serpin-baghdarlamasy-3-mynh-grant-nege-igerilmey-qaldy> [in Kazakh] (accessed: 17.02.2025).
- Düyseñova, 2024 – *Düyseñova T.* Serpin baghdarlamasyñ qayta zhandañatynyn aitty [Tamara Duyseva: She announced the revival of the Serpin program]. 2024. 14.03. URL: <https://ernur.kz/kazakstan/tamara-duisenova-serpin-baghdarlamasyñ-kaita-zhandanatynyn-aitty> [in Kazakh] (accessed: 17.02.2025).
- Tokmagambetova, 2006 – *Tokmagambetova R.D.* Otçet: Ekologo-demografičeskoe obsledovanie selskix territorij Respubliki Kazaxstan (Južno-Kazaxstanskaja oblast') [Report: Ecological-demographic survey of rural areas of the Republic of Kazakhstan (South Kazakhstan region)]. Ekologo-demografičeskaja otsenka selskix territorij Južno-Kazaxstanskoj oblasti, Astana, 2006. Pp. 103-154. [in Russian]
- Turkistan oblystyq memlekettik arxivi (Budan äri qaray – TOMA) 1454-q., 1-t., 5-o., 39- is, 66. [in Kazakh]

TOMA. 1454-қ., 1-т., 5-о., 39-іс, 250. [in Kazakh]

Šhetelge ketudiñ..., 2019 – Šhetelge ketudiñ negizgi sebepteri nede? [What are the main reasons for emigration?]. 2019. 31.01. URL: <https://egemen.kz/article/181453-shetelge-ketudinh-negizgi-sebepteri-nede> [in Kazakh] (accessed: 17.02.2025).

Chislenost', estestvennoe..., 1991 – Chislenost', estestvennoe dvizhienie i migracija naselenija KazSSR v 1990 g. [Population size, natural movement and migration of the population of the Kazakh SSR in 1990]. Alma-Ata: RIIÇ, 1991. P. 101(14). [in Russian]

Chislenost' molodezhi, 2022 – Chislenost' molodezhi Respubliki Kazakhstan (2020-2021 gody) [Youth population of the Republic of Kazakhstan (2020-2021)]. URL: <https://stat.gov.kz/api/iblock/element/38259/file/ru/> [in Russian] (accessed: 17.02.2025).

МАЗМҰНЫ/ СОДЕРЖАНИЕ/ CONTENT
 ОТАН ТАРИХЫ. 2025. Т. 28. № 1

ТАРИХ / ИСТОРИЯ / HISTORY

Кабульдинов З.Е. ОБОСТРЕНИЕ ЗЕМЕЛЬНЫХ ПРОБЛЕМ КАЗАХОВ В УСЛОВИЯХ МАССОВОЙ КРЕСТЬЯНСКОЙ КОЛОНИЗАЦИИ В НАЧАЛЕ XX века.....	5
Балтабаева К.Н., Аблажей Н.Н. ДЕЛА ПЕРЕБЕЖЧИКОВ И РЕПАТРИАНТОВ ИЗ СИНЬЦЗЯНА 1940–1950-х гг. КАК ИСТОЧНИК ПО ИСТОРИИ ДИАСПОРЫ.....	18
Борбасов С.М., Мурзаходжаев Қ.М., Женис Ж.Ж. КЕҢЕСТІК КЕЗЕНДЕГІ АШАРШЫЛЫҚ – ҚАЗАҚ ТАРИХЫНДАҒЫ ЕҢ АУЫР ТРАГЕДИЯ.....	29
Асанова С.А., Конкабаева А.Н. СОВЕТСКАЯ МОДЕРНИЗАЦИЯ КАК ФАКТОР ИЗМЕНЕНИЯ СОЦИАЛЬНОГО СТАТУСА КАЗАХСКОЙ ЖЕНЩИНЫ.....	41
Kasymbekova M.A., Zhenis Zh.Zh., Zhumatay S. SOME ISSUES RELATED TO THE HISTORY OF THE EMERGENCE OF THE SUFI ORDER IN CENTRAL ASIA.....	52
Aitenov Zh.K., Sailaubayeva N.E., Baishov B.B. PEASANT COLONIZATION OF THE REGION AND ITS REFLECTION IN TOPONYMY OF PAVLODAR REGION.....	63
Муканова Г.К. ПРЕРВАННЫЙ НАМАЗ. ИСТОРИЯ РЕПРЕССИЙ МУЛЛ, ИШАНОВ, ХАЗРЕТОВ И КАЗИЕВ В РАМКАХ «МАЛОГО ОКТЯБРЯ» В КАЗАХСТАНЕ (1920 – 1950 гг.).....	76
Сулейменова А.Т. ҚАЗАҚСТАНДА 1930 жж. ЖҮРГІЗІЛГЕН ОТЫРЫҚШЫЛАНДЫРУ НАУҚАНЫ – КІШІ ҚАЗАН РЕВОЛЮЦИЯСЫНЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК ТРАГЕДИЯСЫ.....	91
Омарова Г.А., Уалтаева А.С., Маргулан А.С. ДЕМОГРАФИЧЕСКОЕ И СОЦИОКУЛЬТУРНОЕ РАЗВИТИЕ ГОРОДА АЛМАТЫ В 1854-1939 гг.	105
Абдукадыров Н.М., Кобесова А.С. ОСМАН БИЛГІНІҢ ТҮРКІСТАНДЫҚ ҚАЖЫЛАРҒА ҰСТАНҒАН САЯСАТЫ (XIX ғ. аяғы – XX ғ. басы).....	124
Тұрлыбай Б.С., Кенжебаев Ғ.Қ. «ҚАЗАҚ» ГАЗЕТІНДЕ ОҚУ-АҒАРТУ МӘСЕЛЕСІНІҢ КӨТЕРІЛУІ.....	139

Черниенко Д.А., Абенова Г.А.

КАЗАХСКО-РУССКОЕ ИСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ
В НАУЧНОМ НАСЛЕДИИ Х.А. АРГЫНБАЕВА.....152

Мурзаходжаев Қ. М., Әпендиев Т.Ә., Қуанбай О.Б.

ҚАЗАҚСТАН МЕН ӨЗБЕКСТАНДАҒЫ ДЕМОГРАФИЯЛЫҚ ҮДЕРІСТЕР
(ТӘУЕЛСІЗДІК ЖЫЛДАРДАҒЫ МӘЛІМЕТТЕР БОЙЫНША
ӨЗАРА САЛЫСТЫРМАЛЫ ТАЛДАУ).....165

Bazarbayev K., Amirbek A., Kelesh M.

TURKEY IN THE ATATURK ERA IN SOVIET PUBLICATIONS
(BY «PRAVDA» AND «IZVESTIA» NEWSPAPERS).....177

Бисенова Г.А., Отенова Г.Е., Болдыков Ж.Б.

XX ҒАСЫРДЫҢ 40-ЖЫЛДАРЫНДАҒЫ ҮНДІСТАНДАҒЫ ҚАЗАҚ КӨШІНІҢ
ТАРИХЫ (ҮНДІСТАН ҰЛТТЫҚ АРХИВ ҚҰЖАТТАРЫ НЕГІЗІНДЕ).....186

Оралова А.А., Қара Ә.

ҚАЗАҚ-ОРЫС БАЙЛАНЫСТАРЫНДАҒЫ ҚОЖАБЕРГЕН БАТЫР.....200

Каримов М.К., Рахметуллин Е.Е., Даутова А.Ф.

ШӘКӘРІМ ҚҰДАЙБЕРДІҰЛЫ XX ҒАСЫРДЫҢ БІРІНШІ ШИРЕГІНДЕГІ
САЯСИ ӨЗГЕРІСТЕР КЕЗЕҢІНДЕ.....212

Қапбаров Г.Ш., Шашаев Ә.К., Орынбасарова Г.Ж.

БІЛІМ БЕРУДЕГІ КӨШІ-ҚОН ҰТҚЫРЛЫҒЫ: КАДР ЖӘНЕ ЕҢБЕК МИГРАЦИЯСЫНЫҢ
РЕТТЕЛУІНІҢ ШЕШІМІ.....225

АРХЕОЛОГИЯ. ЭТНОГРАФИЯ / ARCHEOLOGY. ETHNOGRAPHY

Ахантаева Ә.

ЖЕТІСУ Өңірі қазақтарының дәстүрлі егіншілігі.....240

Сиздиқов Б.С., Амантуров М.Қ., Жетібәев К.М.

ОРТАҒАСЫРЛЫҚ СЫҒАНАҚ ҚАЛАСЫНАН ТАБЫЛҒАН МАЙШАМДАР.....251

Редакцияның мекен-жайы:

050100, Қазақстан Республикасы, Алматы қ., Шевченко көшесі, 28
Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты
«Отан тарихы» журналының редакциясы

Сайтқа сілтеме: <https://otan.history.iie.kz>

Тел.: +7 (727) 272-46-54.

E-mail: otanhistory@gmail.com.

Журнал Қазақстан Республикасының Ақпарат және қоғамдық келісім министрлігінде
1998 ж. 9 наурызда тіркеліп, N 158-ж куәлігіне ие болды.

Мақалаларды қайта бастырып жариялағанда, микрофильмге және басқа да көшірмелерге
түсіргенде міндетті түрде журналға сілтеме жасау қажет.